

Sviatok a slávnosť ochotníckeho divadla

95. ročník súťaží slovenských divadelných súborov a prehliadka s medzinárodnou účasťou

Jeden z najstarších festivalov ochotníckeho divadla na svete stále oživuje prítomné podoby neprofesionálneho divadla na Slovensku a svojou skladbou vstupuje aj do medzinárodného kontextu ochotníckych divadiel a radí sa medzi najprestížnejšie festivaly. Dôkazom toho je cena Medzinárodnej asociácie amatérskeho divadla AITA/IATA, ktorú tento rok udelila Scénickej žatve na medzinárodnom festivale amatérskeho divadla v Monaku. Krištáľový artefakt priamo odtiaľ priniesol na Scénickú žatvu predseda Slovenskej sekcie AITA/IATA Jozef Krasula. Okrem Scénickej žatvy poctu získalo ešte šesť festivalov. Túto skutočnosť uvádzam na začiatku, aby som rozptýlil pesimistické vízie o budúcnosti Scénickej žatvy v Martine. Uskutočniť takéto podujatie je isto neľahké, ale návštevník zákulisie a prípravy nevidí, preto budeme hovoriť o fenoménoch, ktoré divák či návštevník vidieť môže.

Príjemným prekvapením pre pozorovateľa bola dramaturgická skladba programu, tvorivých dielní, prednášok, vystúpenia hosťujúcich amatérskych skupín zo Srbska (Vojvodiny) i Čiech, ale aj sprievodné podujatia mapujúce vzťahy medzi ochotníckym a profesionálnym divadelným kontextom. K nim patrí aj vydávanie Žatevného chýrnika či rozborové hodnotenia poroty s účinkujúcimi.

Cena za tvorivý čin roka sa tento rok síce neudeľovala, ale na diskusnom stretnutí Ako ďalej, Scénická žatva? bola sformulovaná požiadavka debatovať o tejto otázke vo verejnom priestore a potom rozhodnúť o ďalšom osude. Padol návrh využiť udeľovanie ceny ako motivačný faktor aj cenu neudeľovať. Obe krajné stanoviská môžu ešte obsahovať mnoho drobných odlišení, o čom chce organizátor – Národné osvetové centrum – diskutovať s divadelníkmi celého Slovenska.

Za atmosférou tohtoročnej Scénickej žatvy, ktorá bola vyváženým príjemným stretnutím s najlepšimi inscenáciami a interpretáciami ochotníckeho divadla a sprievodnými podujatiami, vidieť úsilie vrátiť Scénickej žatve jej prezentačný a skôr kvalitatívny než kvantitatívny rozmer. Prirodzene, niektoré veci nemôže predvídať ani organizátor a na vzniknuté okolnosti musí reagovať ad hoc. Vďaka precíznej predpríprave to však divák nepostrehol.

Inou je otázka návštevnosti a zloženia publika. Je neodškriepiteľné, že aj tohto roku najväčšiu časť publika tvorili účastníci podujatia. Je však pozitívne, že členovia súborov mohli na Scénickej žatve pobudnúť niekoľko dní a vďaka tomu skonfrontovať svoje výkony. Na iných typoch prehliadok (o príčinách nebudeme uvažovať) sa tak nedialo. Súbor odohral svoju produkciu a odcestoval. V lepšom prípade nechal svojho zástupcu na hodnotiacom seminári.

Dramaturgická skladba programu Scénickej žatvy 2017 umne spojila sólové interpretačné útvary s kolektívnymi nie podľa opisnej morfolologickej stránky, ale vnútorne v intenciách kontextu večerných prezentácií. To sme mohli uzrieť už v ouvertúre a slávnostnom otvorení Scénickej žatvy 2017. Takmer v chrámovej atmosfére sa prehliadka nezačala otváracími prejavmi, ale poéziou Miroslava Válka. Jeho Skľúčenosť interpretovala Nina Pompošová z Levíc a jej svojráznej generačnej uchopenie náročnej Váľkovej básne pripravilo priestor na otvorenie prehliadky. Prednes súčasne anticipuje kontinuálne vnútorné spájanie žánrových rozdielov do podobností podľa tematickej štruktúry.

Samotnému oficiálnemu otvoreniu predchádzalo otvorenie troch tvorivých dielní: Klaun v hračkárstve, Scénografia a Divadlo poézie. Súčasne Mišo Kováč-Adamov otvoril spomienkovú výstavu na fotografa ochotníckych divadelníkov Filipa Lašuta a v priestoroch DK Strojár odštartoval Filmový klub Petra Konečného úvodnou témou o skladbe videoklipu a štruktúre jeho významu.

Paradoxy

Umeleckú, estetickú a spoločensky angažovanú úroveň ochotníckych divadelných súborov nieslo na svojich pleciach divadlo hrané deťmi, detské recitačné kolektívy, ktoré sa paradoxne sústredili na tému ohrozenia života spoločnosti v jej rôznych prejavoch. Divadlá poézie a divadlá mladých išli skôr cestou ironizácie, humornej nadsádzky a spoločenskej satiry.

Obe vekové kategórie spájala spoločná téma, ktorú by sme mohli voľne nazvať: podoby smrteľnosti človeka a údel života. Žánrovo stáli paradoxne na protichodných stranách, keď detský interpret vyjadroval vlastné pocity cez scénické podoby o obludnosti vojny, teroristickej hrozby, mládežníci skôr vlastnou sebaspoveďou reflektovali problematiku sveta, v ktorom žijú. Na jednej strane varovanie, výkrik o to závažnejší, že vychádza z hlasu detí. Na druhej strane fantastický svet predstáv a imaginácie, ale súčasne aj vlastnej seba projekcie cez humornú skratku tých starších. Dá sa povedať, že žáner a téma si našli svoju vekovú skupinu.

V oboch vekových skupinách však rozvíjal sujet a fabulu tematický okruh, princíp hry a hrania. No nie v zmysle zábavnosti, ale ako príznakového správania detí či vôle starších cez hru upozorniť na deštruktívne následky, keď sa hra vyprázdni, keď ostane iba morálka bez etických pravidiel, keď sa v podobe „džungle sveta stratí aj princíp života v džungli samotnej“. Hra bez pravidiel navodí chaos a anarchiu. Či faktickú a deštruktívnu, alebo iba metaforickú cez rozpad spoločenských väzieb.

Najhlbšou príčinou ľudskej nespokojnosti je neurčitosť a neistota. V divadle sa k nej pridáva aj približnosť v kresbe charakterov bez ohľadu na to, či ide o stotožnenie postavy s hercom alebo o jeho dištančné prezentovanie. V prípade divadla hraného deťmi potom hra nebadane prechádza do manipulácie človeka človekom, a hoc vidíme, že sa na postavy ako typy iba hrajú, hra odrazu vystupuje zo svojho rámca a hlboko zasahuje vedomie diváka svojou divadelnou syntetickou a pritom stále detskou interpretáciou.

Hrozba ničiaca spoločenský poriadok sa zjavovala nielen v podobe ohrozenia globálnou mobilnou komunikáciou či internetom. Súčasné divadlo hrané deťmi ide ďalej. Upozorňuje nás na obavu z vytvorenia nového nepoznaného poriadku, ktorý vo svojom deštruktívnom dôsledku zlikviduje tradície, obyčaje, zvyky ako prežitok. Tie najlepšie inscenácie na Scénickej žatve 2017 ukázali, ako sa z morfológie detskej hry môže stať anatómia deštruktivity. Ak si uvedomíme, že toto posolstvo v nás doznieva po inscenácii hranej deťmi, nemôžeme ostať ľahostajnými. Musíme si aspoň minimálne položiť otázku: Ako je možné, že deti objavujú takéto témy, že im rozumejú a vedia aj cez seba preniesť ako výzvu na javisko... Ak sa teraz vrátíme k básni Miroslava Válka Skľúčenosť, môže sa v interpretácii nájsť niekoľko nedokonalostí, resp. ešte hĺbka ponoru interpretky do textu je nad rámec jej veku a skúseností. No v princípe sa týmto prednesom otvoril portál charakteru scénickej skladby programových vystúpení jednotlivých súborov aj jednotlivcov. To je dobrým prísľubom do budúcnosti a rozháňa chmáry skeptikov, že sa Scénická žatva ocitne na bode mrazu. Ako optimisti sme presvedčení, že sa zúčastníme aj na oslavách storočnice Scénickej žatvy v Martine.

Morálka bez pravidiel je za horizontom postmoderného človeka. Namiesto inštitucionálneho poriadku nastupuje chaos korigovaný len vlastnou predstavou. V takto chápanom svete sa nám zjavujú panoptikálne príznaky namiesto emocionálne a racionálne prežívajúcich subjektov. Ale je tu ešte telo a jeho existencia medzi inými vecami sveta. A je tu ešte hra, v ktorej nie je určitosť: až do konca, do posledného detailu nedokážu hráči hru predvídať. Hráči konajú vo svete, ktorý nie je riadený zákonitostami, čo by sa dali poznať, popísať a katalogizovať. Hra má aj agonálny charakter, je bojom, ale na jeho konci si nepriatelia podajú ruky. Pokusom vniesť do emocionálneho sveta cez telo istý poriadok je láska. A práve naň sa obracal aj súbor divadelný súbor LANO. V inscenácii Ako na to v jednoduchom priestore s praktikáblom vstupujú do manéže života mladí ľudia a kladú otázky. Ich odpovede sú rôznorodým, mladistvo sviežim sprievodcom všetkými úrovňami začínajúcej lásky, ale aj trpkého sklamaní. Ide skôr o istý druh „párovania“ než o metafyzický aspekt lásky. Lásky v jednoduchých kontrastoch vyvolávajúcej humorný ohlas v publiku, vzťahov od prenatalnej podoby lásky až po vrchol a rozchod. Anatómia lásky vyznievala pravdivo a presvedčivo. Iba obraz „idolu“ obklopeného davom v tranze vyznieval trochu nesúrodo. Súbor podkryl sebareflexívnym spôsobom, ako vníma premeny rôznych fáz lásky mladý človek. To zvýraznila aj réžia Martina Čertíka.

V našom pohľade stopujeme chronológiu podujatí počas jednotlivých dní, lebo sa nazdávame, že týmto porovnaním vznikne lepší obraz o situácii a stratégii dramaturgie Scénickej žatvy, ako keby sme porovnávali interpretačnú úroveň jednotlivých súborov. Chceme uchopiť Scénickú žatvu ako kontinuum s jej širokým diapazónom rôznych štruktúrnych vrstiev.

Hostujúci súbor Divadlo VHV Petrovec sa predstavil vizuálnou feériou, montážou obrazu a reálnej hereckej akcie v pútavom tvare akejsi laterny magiky. V nej sa svet vtákov a ľudí prelína v priesečníku slobody z ovládania priestoru. Ide o obrazovú alegóriu, v ktorej herec a režisér Peter Serge Butko použil aj niekoľko rôznych typov bábok, aby zvýraznil hudobne budovanú atmosféru konaní tela herca a bábk (marioneta, javajka, maska, prvky tieňohry a pod.). Inscenácia s názvom Birds in the house je scénovaním obrazov zo sveta fantázie umocnených snovou atmosférou túžby po spoločnom živote v priestore povetria.

Večerné predstavenie Slovenského komorného divadla v Martine, ktoré predviedlo hru Yasmíny Rezy Kumšt, zaujalo bravúrnym herectvom všetkých troch účinkujúcich. Hra o pseudoumeleckých znalcoch, troch kamarátoch, a napätiach spôsobených ich nerovným sociálnym postavením korešpondovala s inscenáciou, s ktorou sa predstavil ďalší zahraničný hosť – pražské Relikty. Inscenácia F.Racek s mnohými odkazmi na Čechova a jeho hru Čajka, s množstvom symbolických odkazov na pseudoumelcov a mediálny svet lží, ktorých „príbeh“ sa odohrával v aréne postavenej do uličky, vďaka čomu bol divák akoby priamo prítomný na kare umeleckej predstavy. Náročný znakový systém inscenácie s množstvom odkazov na svet digitálnej techniky, prevrátených mužských a ženských rolí vyžadoval poučeného divadelného diváka. Inscenácia obnažila podoby dnešného sveta umenia a kultúry s kritickým ironickým akcentom.

Túto odbočku a preskok v poradí sme urobili úmyselne, lebo ide o príznak racionálnej dramaturgie podujatia, ktorá sa v sústredných kruhoch pohybuje v presnom tematickom kruhu. Netýkalo sa to len víťazov celoštátnych súťaží amatérskeho divadla všetkých vekových skupín a umeleckých divadelných žánrov, ale aj celkovej koncepcie Scénickej žatvy, do ktorej patrili aj hostia prehliadky. Umne boli zakomponované aj interpretačné výkony recitátorov odrážajúce okruh

problematiky a vnútornú koherentnosť s inscenáciami divadiel, ktoré nasledovali po ich produkcii. Nešlo len o podobnosť témy, ale aj atmosféry či využitia prostriedkov prednesu poézie a prózy, prípadne využitie drobnej rekvizity a podobne. Spomeňme aspoň Ivetu Koptovú z Ružomberka s prednesom prózy Sone Urikovej S prvou hviezdou, kde sa za expresivitou výrazu skôr ironicky pomenovaného príbehu skrývala téma domáceho násilia. S prvou hviezdou neprišlo do domácnosti vianočné čaro sviatkov, ale drastické detaily prípravy vianočného kapra a manipulatívne príkazy partnera hrdinky. Drastické verše Jána Tesnohlídka ml. Rasistická poézia s brutálnou vitalitou rozhorčenosti interpretoval Peter Podolský zo Senca. Kameň v ruke má mnoho konotácií. Aj jeho zahodenie. Keď nastúpil na scénu Michal Kvaššay zo Sučian s ironickou čiernohumornou prózou Jamesa Thurbera Debna, aby som sa do nej mohol schovať, začínal ľahkým posunutím kameňa ťažoby rasistickej poézie. Ale aj jeho únik pred svetom do temna debny znamená rozhodnutie nepodieľať sa na zlobe tohto sveta. Ostať nepoznaný a skrytý. To je však nemožné. V našom svete sa nemôže všetko uskutočniť, ale nič sa uskutočniť nemusí...

Vo Filmovom klube Petra Konečného sme sa dozvedeli o filmovej stavbe sujetu a fabule, o farebnosti a dynamike záberov spojených s komentovanými ukázkami.

Detský divadelný súbor MoDRé TRaKy z Vrábľov pod režijným vedením Štefana Foltána predstavil voľnú adaptáciu či skôr sa len inšpiroval spolu s deťmi predlohou Williama Goldinga Boh múch. Inscenáciu súbor nazval Ostrov. Je alegorickým obrazom toho, ako sa deti vzopru svet, v ktorom musia žiť, a vytvoria si vlastný svet, ostrov prekypujúci detskými hrami. Ten skutočný svet je za horizontom. Predstavenie sa odohráva v aréne a deti si so sebou prinesú vrecia s pieskom. Keď ho vysypú, jeho chuť cítiť vo vzduchu a pripomína vojnu v púšti. Prečo? Lebo inscenácia sa začína drastickými a brutálnymi obrazmi z bojov na púšti, kde sa detstvo stáva zbraňou v rukách teroristov. Tento obraz sa premieta na pozadie (nevedno, prečo sa tam zjavujú aj americkí vojaci, ale asi išlo len o kontext vojny, nie o priamu súvislosť). Čo sa však stane s ostrovom slobodnej detskej hry? Po obrazoch lietania, spolupatričnosti, podmorského sveta sa odrazu vyčleňuje jednotlivec uzurpujúci si moc. Manipuláciou vtiahne do svojej hry s modlou aj ostatné deti a spoločne sa veľmi expresívnym spôsobom – údermi palíc o zem – vrhnú ako lovci na zver. Ale obeťou je jeden z nich. Rytmus úderov znásobuje ťaživosť situácie hranej deťmi. Je to výkrik, ktorý nás má prebudiť k bdelosti. Hra sa totiž môže kedykoľvek zvrhnúť na ničivé monštrum.

Téma ohrozenia a strachu, prítomnosť vône umierania a smrti je príznačná pre produkcie divadla hraného deťmi aj detských recitačných kolektívov. Táto skutočnosť vyznieva v rámci Slovenska ako sprisahanecký dohovor. No isto to tak nebolo. Deti téma zaujala, rozprávajú sa o nej a usilujú sa zvrátiť zhubné následky. Súbor z Vrábľov uchoпил ťaživosť situácie ozaj spôsobom detskej hry na postavy, sú to ony, kto obýva svet hry, ale žijú iba na ostrovoch vlastných nôh. Teda na ostrovoch samoty a odcudzenia. Ak sa však ich počet zväčší, stanú sa skupinou, stádom ľahko manipulovateľným charizmatickým vodcom s jednoduchým agresívnym slovníkom a charakteristickým nevraživosťou. Preto treba ostať vždy v strehu. Naše deti poukazujú na imanentný strach z úderov brachiálnych skupín útočiacich na nevinné obeť. Je táto hrozba od nás naozaj ďaleko? Asi nie. Preto sa deti touto témou zaoberajú a svojsky, pomocou hry na javisku, nám svoj pohľad i postoj k nej odhaľujú.

Podobnú problematiku s témou násilia, xenofóbie, pretváranky a strachu spojeného s temným násilím takmer nerozlíšiteľným od skutočných skutkov alebo iba fiktívnych prejavov priniesol na

javisko detský divadelný súbor DRIM z Nitry. Ako inšpirácia pre inscenáciu Vlna.sk poslužil nemecký film Die Welle. Režisérka Marica Šišková však príbeh nezasadila do súčasnosti, ale odohráva sa v Nemecku pred druhou svetovou vojnou, i keď roky nie sú presne vymedzené. Interpretačne museli deti siahnúť po zvnútornení dialógov. Tým sa pred nami príbeh Bruna a ostatných detí mení na existenciálne uzavretý priestor, kde deti čakajú na výsluch. Jeden spolužiak totiž zahynul, a aj keď nevieme ako, tušíme paralelu s dneškom. Hranica medzi hrou a skutočnosťou sa zotiera. Inscenácia si ponechala členenie priestoru a situácií z filmových strihov, čím sa odlišovala časť príbehu ako minulosť a časť ako aktuálna prítomnosť. Toto striedanie uberalo na rytme inscenácie.

Imanentné nebezpečenstvo z oboch detských interpretácií a výrazu javiskového tvaru nás atakuje práve pre deťmi vnímanú skúsenosť. Ide o fikciu ako v každom umeleckom diele. V čom je odkaz pre dnešného diváka? Musíme si zachovať zdravú pochybnosť o tom, čo nás obklopuje. A treba si dávať pozor na tých, čo majú na všetko odpovede. A ešte viac na tých, ktorí majú na všetko aj riešenie. Lebo tí už nehľadajú pravdu. Vytvorili si totiž vlastnú...

Večer sa predstavili súbory mládežníkov. Divadelný súbor MoDRé TRaKy svoju inscenáciu adresuje detskému divákovi, ale spontánnou hrou v dotykovom priestore pre divákov uchvacuje grotesknou nadsádzkou aj starších. Inscenácia s názvom More vo fľaši je nonsensový príbeh plný neočakávaných zvrátov s komickou hereckou interpretáciou. A čokoľvek sa na scéne udeje medzi štyrmi hercami, vždy je kľúčom rozkošná a spontánná hra. Putovanie s námorníkmi v scéne, kde okrem čarovnej debny je iba herecká interpretácia, je presne takým typom ostenzie, ktorú prijíma aj najmenší divák. Sklené fľaše, jednoduchá animácia, zjavenie troch dievčat v rolách papagája a námorníkov či spoločná plavba podľa fragmentov listov a mapy, to všetko vytvára sériu humorných situácií. Pointa je v tom, že nemajú more, a preto sa z hry na námorníkov ukryjú do debny, aby sa mohli nalodiť na kontajnerovú loď. Ako šibalský vtíp vyznieva zmazanie jedného slova v nápise na debne: Opatrne, tu nie je rum!, pre ktorý ju nenalodili. Prepíšu ho na: Opatrne, tu je rum! Režisér Štefan Foltán v inscenácii pracuje s mládežníkmi odlišným spôsobom, akoby ani nebol tým, kto režíroval Ostrov. Divadlo zaujalo bezprostrednosťou a radosťou interpretov z hry pred publikom. Zabávajú sa a zabávajú aj nás v publiku. Taká má byť interpretácia hercov určená deťom.

Keďže postupujeme metodicky, podľa chronológie vystúpení, a nie podľa žánrov, ocitnú sa vedľa seba rôzne divadelné útvary. Po zábavnej, grotesknej až absurdnej hre na námorníkov súboru MoDRé TRaKy sa na javisko dostal súbor divadla poézie Zádrapky zo Senice s inscenáciou Vlci v metre, ktorú režijne uchopila Linda Petráková s kolektívom. Opäť ide o typ vizuálneho divadla s mnohými obraznými, ale aj situačnými metaforami. V kruhu sediaci interpret skôr oznamuje, ako recituje príbeh vlka. Potom sa svet antropomorfizuje a vnímame svetlo lampičiek v prítmí scény. Paralela medzi svetom ľudským a zvieracím je evidentná. Divadlo poézie je metamorfózou všetkých prvkov cez javiskovú metaforu. Vec, ktorá sa javí, znamená súčasne aj priestor vo vnútri človeka. To my sme sa stali vlkami. Obraz podzemia bytia má ontologický charakter, vzťahujúci sa na život človeka. Pritom stačí iba spôsob osvetlenia a polopriehľadný lexan, priehľadná vrúbkovaná fólia, vytvárajúce nejasné kontúry ľudskej postavy či tváre. Táto „nedourčenosť“ núti diváka dotvárať myšlienky, na ktoré obrazy a situácie na javisku nepriamo odkazujú. A hudba len umocňuje túto ponurú atmosféru. Inscenácia je hrou obrazov. Nenájdeme v nej tradičný príbeh. Ten si musíme stvoriť. Inscenácia „hovori“ o svete slobody a deštrukcie medziľudských vzťahov. Ale je tu aj svetielko nádeje, ktoré držia interpreti v rukách. Akoby zneli slová, ktoré nevyslovia. Správajme sa ako slobodní ľudia, a nie ako oslobodení otroci.

Vo Filmovom klube Petra Konečného účastníci preverili svoje pozorovacie schopnosti a vedomosti v zábavnom komentovanom teste.

Divadelný mládežnícky súbor Šesť Pé z Partizánskeho pripravil inscenáciu podľa predlohy Gabriela Garcíu Márqueza s názvom Svetlo je ako voda. Fiktívny snový príbeh korešponduje s magickým realizmom autora poviedky, ale výrazne pracuje s rekvizitou a fantáziou. Problémom nie je nahradenie vody (tu je reálne na javisku ako metonymická skratka časti za celok), ale skutočnosť, že starí interpreti svoje roly uchopili technicky. Asi to spôsobila scéna na javisku a blízkosť publika. Škoda, lebo mnoho bravúrnych nápadov ostalo v rovine technickej manipulácie s predmetmi. Túžba dvoch súrodencov po mori vyúsťuje do absurdne groteskných situácií. Trieda postavená vo vani s vodou, výmena svetla za vodu a hra s imagináciou boli isto podnetné. No vytratila sa radosť z hry. Stratil sa kolorit typológie postáv a rozpadol sa čiastočne aj rytmus inscenácie.

O vsunutí interpretov prózy do kontextu skladby dňa sme už hovorili. Časť z nich recitovala pred vystúpením súboru Bebčina s inscenáciou Saláma na motívy prózy izraelského autora Etgara Kereta (I. Kloptová). Ďalší po ňom, pred druhou produkciou súboru Šesť Pé z Partizánskeho (P. Podolský, M. Kvaššay).

Súbor Bebčina z Novej Dubnice svojou inscenáciou prerozprával divadelnými prostriedkami príbeh v takmer prázdnom priestore, kde na zemi ležia útržky z novín. Prichádzajúci interpreti v rolách detí hádžu papierové lietadielka. Neskôr sa hrajú s guľkami. No v istom momente, po ostrom hvizde píšťalky oznamujúcej hrozbu leteckého útoku, ktorý unifikuje život spoločenstva pocitom strachu, sa detská hra mení na drastický obraz manipulácie. Realita a fikcia sa dostávajú do kolízneho stavu. Keď herci na seba padajú a skladajú sa ako hamburger, ale v skutočnosti takto rodičia chránia svoje dieťa, pochopíme názov inscenácie Saláma. Guľka z detskej hry sa mení na guľku z hlavne zbrane. A v istom momente deti v bielych košeliach a nohaviciach hádžu papierové gule do publika. Hra stráca kontúry zábavy a stáva sa premostením medzi dvoma svetmi: svetom tu a teraz a svetom fantastiky. Režisérka Miriam Martináková a päť interpretov svojou telesnosťou vytvárajú pútavé obrazné kompozície ako antitéz k počutému slovu. Opäť téma, ktorou sa zaoberajú deti v súčasnom Izraeli, ale ako vnímame, nie sú voči tejto téme uzavreté ani deti na Slovensku. Vzdialenosti od konfliktov sa skracujú a deti z Bebčiny na nás naliehajú, aby sme si to uvedomili a zabránili novej hrozbe. Každý z nás sa môže rozhodnúť odstúpiť od hry, ale nie je jasné, ako to možno urobiť bez toho, aby sme sa zriekli života, konania, ktoré predpokladá, že život je hra a že životný proces sa skladá zo série hier.

Všeobecne sa téma hry nesie takmer všetkými inscenáciami interpretovanými detským interpretom, interpretom hrajúcim pre deti či mládežníkmi. Neslúži len na výstavbu dramatického diela, situácie, konfliktu, peripetii či katarzie, ale je už pri vzniku inscenácie. Práve katarzný prvok pramení v bezprostrednej interpretačnej účasti herca na tvorbe príbehu, javiskového obrazu a zmyslu inscenácie.

Do tohto rámca sa vsunula inscenácia hosťujúceho súboru Túlavé divadlo, ktoré sa pred možnou prehánkou utiahlo do auly Slovenského komorného divadla a zahrlo svoju inscenáciu Hamlet, alebo nález lebky. Javisková paródia režiséra a zároveň hlavného hrdinu Jakuba Nvotu na tému Shakespearovho diela vyúsťuje do súčasnosti kritickými a satirickými šľahmi. Tematicky čierny humor zapadol do rámca dramaturgie a skladby programu tohto „žatevného“ dňa.

Každé ráno sa začínalo v malom stane analytickým rozborom inscenácií predchádzajúceho dňa. Zloženie poroty bolo šťastne obsadené praktikmi aj teoretikmi. Takmer všetci majú skúsenosti s prácou v amatérskom divadle a často hodnotia ochotnícke prehliadky. Porota bola vyvážená aj generačne a s aspektom na genealógiu Scénickej žatvy. PhDr. František Zborník (ČR) niekoľko rokov sleduje dianie na amatérskej scéne v Česku a bol viackrát v porote Scénickej žatvy. Skúsenými členkami odborných porôt sú aj PhDr. Elena Knopová, PhD., teatrologička pracujúca v SAV a autorka mnohých publikácií o divadle, a Mgr. art. Alena Lelková, ktorá vyšla z ochotníckeho divadla hraného deťmi do profesionálneho sveta. Podobne aj praktik, režisér Mgr. art. Patrik Lančarič, a tiež teatroológ a vysokoškolský pedagóg Mgr. art. Martin Timko. Porota v tomto zložení bola ľudsky aj odbore veľmi dôstojným zoskupením profesionálnych divadelníkov s dobrými skúsenosťami v amatérskom divadle. Rozbor bol skôr priateľský dialóg než strohé konštatovanie postoja. A takým by, podľa mňa, bol aj v prípade, keby sa udeľovala aj Cena za tvorivý čin roka... Ich odborné postrehy boli publikované v Žatevnom chýrniku. Preto tu neanalyzujem jednotlivé predstavenia do hĺbky, skôr poukazujem na kontext, v ktorom sa rôzne dramatické a pódiové útvary na Scénickej žatve ocitli vedľa seba.

Tvorivé dielne pracovali každé popoludnie a dve z nich – dielňa Divadla poézie pod vedením Mgr. Petra Jankú a dielňa Klaun v hračkárstve vedená Jurajom Benčíkom – sa na závere prezentovali ukážkami zo svojej tvorby. Aspoň vo fragmentárnej podobe. Ich zmyslom nebola produkcia, ale proces hľadania, jeho problémy a východiská.

Pred večernými divadelnými inscenáciami sa opäť predstavili dve recitátorky. Obe pracovali s rekvizitou. V tejto skladbe sa premietla nadväznosť na tematiku inscenačných produkcií.

Radoslava Lekýrová z Veľkého Krtíša predstavila zložitý verš Hviezdoslava v Margite. Obsah baladického napätia umocňovala aj prelievaním vody z hrnčeka do hrnčeka. Zvuk vody evokoval živel, v ktorom sa ostatné stratia – vzduch, oheň a zem. Striedanie intímnych pasáží s dramatickými až expresívnymi vytvorilo vnútorné spojenie medzi vzťahom recitátorky k predlohe a jej obsahom.

Veronika Mészárošová z Levíc prednášala verše Friedricha Nietzscheho nazvané Ohnivé znamenia. Predtým živel vody, teraz živel ohňa... Recitátorka pracuje s hrkálkami a celý prejav nadobúda charakter magického iniciačného kruhu. Divák si cez zvukovosť, gesto mohol viac všimnúť podstatu veršov.

Host festivalu z Česka, Bažantova loutkářská družina z Poniklé je divadlom jedného herca či bábkoherca prezentujúceho cez meotar animovaný príbeh s postavičkami namaľovanými na fóliu. Hra s názvom Zmatek nad zmatek podľa J. Verna je kritikou malomeštiackeho života triediaceho ľudí podľa sociálnych vrstiev. Sami sa charakterizujú ako inžinieri, teda istá výberová elita. Interpret Tomáš Hájek musí stihnúť všetko. Jeho zručnosť je konfrontovaná s komentovaním obrazu a konania postavy v dobovom obleku z konca devätnásteho storočia, chybou, ktorá viedla k zrušeniu vydania nového diela J. Verneho. Vtipná a nápadmi sršiacia produkcia, spájajúca techniku animácie s hereckým prejavom.

Výstavou Scénografia v divadle a divadlo v scénografii návštevníkov počas komentovanej prehliadky sprevádzal profesor Jozef Ciller, ktorý viedol aj dielňu scénografov.

Detský divadelný súbor Bebčina z Novej Dubnice sa predstavil hravou a vtipnou kompozíciou s názvom Len tak... pre radosť. Režisérka Miriam Martináková necháva priestor interpretačnej sile

nápadov jednotlivých členov. Partia mladých, ktorá si unikajú pred jednotvárnosťou sveta len tak pre radosť hrá, nadobudne presvedčenie, že je lepšie učiť sa, ako si na hudobné nástroje zarábať brigádou. Ale aké je ich sklamanie, keď sa vracajú do praxe a úrad práce im ako kvalifikovaným, vysokoškolsky vzdelaným ľuďom ponúka tie isté miesta a za rovnaký plat ako pred absolvovaním štúdia. Herectvo je dravé, gestá uvoľnené a karikované. Táto karikatúra je výsmechom systému, ktorý sa síce manifestuje, ale nefunguje. Aj v tomto prípade je inscenácia reflexiou života, ktorý žijeme.

Súbor Relikty z Prahy som už spomenul v iných súvislostiach. Ich inscenácia F.Racek (život a dielo) vyžaduje poznanie Čechovovej Čajky a diela Karla Čapka. Veľký stôl je miestom, na ktorom odpočíva pseudoumenie herca, ktorého pochovávajú všetci prítomní – herci aj diváci. Náročná znaková štruktúra, striedanie záberov kamery a reálneho predstierania je sondou do hĺbky ľudskej imaginácie a súčasne kritikou spoločenských pomerov dneška. Je výzvou na spoluprácu, bez ktorej sa inscenácia vyprázdni v množstve obrazov. Táto parafráza pracuje výrazne s druhotne modelujúcim systémom, ktorým je estetická hodnota. Bez neho by sme mnohému nemuseli porozumieť.

Súbor effecteD zo Senca sa predstavil kompozíciou Toto je... v priestore, ktorý presne odráža vnútorný obsah inscenácie. Poukazuje na to, že aj rap a iné útvary popkultúry môžu v primeranom javiskovom útvare zapôsobiť ako umelecké dielo. Slovo a zvuk tu kráčajú vedľa seba a vytvárajú pocit autentickosti a náhody okamihu. Atmosféra v stane je presne tou, ktorú odráža a reflektuje slovná stavba inscenácie – pódiového „zverejňovania“. Súboj o mikrofón, ležérnosť prejavu, hiphopová poézia vychádzajú akoby z reálneho a náhodného vrstvenia. Ale inscenácia má svoju pevnú os, okolo ktorej sa odohrávajú isté improvizované vstupy či zápasy. Mládežníci poukazujú na skutočnosť, že sme obeťami zvukového smogu rôznej kvality, či si to želáme, alebo nie. To je ich apel na zamyslenie. Žijeme naozaj bez predsudkov, veríme obrazom alebo myšlienkam, ktoré na nás doliehajú bez kritického zhodnotenia javovej stránky veci? Toto je... tak našlo adresáta, ktorého oslovuje a ktorému nastavuje krivé zrkadlo.

Zaujmal aj tematický seminár v priestoroch Turčianskeho osvetového strediska s názvom Bábkarstvo na Slovensku a v Česku v zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO. Docent Juraj Hamar zhrnul proces prípravy na zápis do zoznamu a na príklade rodiny Antona Anderleho predstavil dejiny kočovného bábkarstva na Slovensku. Na jeho prednášku nasledujúci deň veľmi vhodne nadviazala inscenácia Tradičného bábkového divadla TYATR s princípálom Ivanom Gontkom, ktorý na námestí pred divadlom odohral tradičným spôsobom s marionetami hru zo zbierky Antona Anderleho s názvom Don Šajn alebo márnotravný syn. Obe podujatia boli vhodnou ukážkou prezentácie bábkového divadla i motiváciou na posilnenie bábkarských ochotníckych divadiel na Slovensku.

Národnostné divadlá mali zástupcu v detskej kategórii a bol ním Divadelný súbor Pogácsakedvelok z Komárna. Jeho inscenácia s názvom Bolo raz jedno repnisko/Volt egyszer egy répa-fold v rézii Róberta Labodu ukázala, ako mamon alebo jeho vidina mení vzťahy. Každodenne ťažko pracujúci ľudia vykopali kdesi na fiktívnom poli lesklý kotúč. A odrazu sa zmenili tak vzťahy, ako aj spôsob komunikácie. Kolektívne herectvo súboru vychádza z princípov tvorivej dramatiky a rekvizity sú v predstavení iba znakmi praktických predmetov. Uvedomujeme si, že divadlo hovorí o našich problémoch a upozorňuje na naše ľudské zlyhania.

Prečo nemali zastúpenie divadlá dospelých ani v národnostnej skupine (maďarské, ukrajinské, resp. nemecké) je otázkou, ktorú je potrebné analyzovať. Ide o krízu divadla dospelých alebo o nízku umeleckú úroveň? Nechceme podsúvať otázky, skôr konštatujeme...

Jediným zástupcom dospelých činoherných kolektívov bola Divadelná skupina DISK z Trnavy. Inscenácia Continuo Hommage à Milan Brežák v réžii Blaha Uhlára je oslavou ochotníckeho divadla prezentovaného cez výročie jedného interpreta, tvarom však odráža model zmutovaný v iných inscenáciách. Je to možno iba úmyselná provokácia alebo excerpovanie jazyka ulice v expresívnych situáciách. Nevedno. Inscenácia žije svojím životom. Divadlo je pluralitným druhom umenia a divák sa musí sám rozhodnúť, na ktorej produkcii sa zúčastní. Nie je potrebné reptáť na adresu tvorcov... Herecky je predstavenie bravúrne.

Seminár s názvom Scénická žatva – ako ďalej? obnažil isté horúce témy. Zaznel na ňom napríklad aj apel na divadelných ochotníkov, ale aj na organizátorov z Národného osvetového centra, aby sa vyjasnili isté „šumové“ miesta v komunikácii. Je potešiteľné, že sa ňom zúčastnil aj generálny riaditeľ NOC Ing. Jaroslav Mendel, ktorý tým vyslal signál, že problémy ochotníckeho divadla chce poznať, zaoberať sa nimi a v rámci kompetencií NOC ich aj riešiť. V diskusii zaznelo niekoľko okruhov tém: archív a dokumentácia ochotníckej činnosti, založenie či obnovenie profesijného združenia ochotníckych divadelníkov, akým bolo kedysi ZDOS, problém udeľovania Ceny za tvorivý čin roka a kategorizácia divadelných inscenácií. Prednesené boli mnohé návrhy, ku ktorým sa divadelná ochotnícka verejnosť vyjadri v diskusii na internete.

No napriek nastoleným problémom boli všetci účastníci za to, aby Scénická žatva pokračovala. Všetkých ochotníkov k tomu zaväzuje tak jej 95-ročné trvanie, ako aj ocenenie z Monaka.

Na záver iba sumarizujem marginálne poznámky nezávislého pozorovateľa, uvedené v príspevku. Napriek neúčasti dospelých činoherných súborov a národnostných divadiel Scénická žatva 2017 ukázala, že umeleckú a estetickú úroveň udržiavajú detské divadelné kolektívy, detské recitačné kolektívy, divadlá dospelých hrajúcich pre deti, divadlá poézie aj mládežnícke divadlá. Ústrednou témou s výhradami je odcudzenie človeka, jeho vôľa k deštrukcii na všetkých úrovniach. Súčasne sa však žánrovo člení aj na humorné, satirické či snovo-symbolické produkcie. Za všetkými je vidieť úsilie odkryť vnútorné pnutie tvorivosti a predstaviť látku, tému a tvar svojho diela širokej verejnosti.

PhDr. Ľubomír Šárik, nezávislý pozorovateľ